

22 V této souvislosti zmiňme, že některá česká média s oblibou pachatele trestné činnosti z nenávisti popisují jako *mladíky*, *mladé muže* či *místní obyvatele*. A jejich postavení těch, kterým rozumíme a solidarizujeme s nimi, dále posilují takovou stavbou reportáže, která zdůrazňuje jejich lidskou tvář, mládí či přátelství s osobami z komunity, jejíž zástupce napadli.

Druhou krajností je pak presumpce viny údajných pachatelů trestné činnosti z nenávisti před důkladným prokázáním jejich viny jako vrahů, *žháříů* či *viníků*. Mnohem vhodnější je proto volit neutrální termíny (*muž*, *XY*) nebo termíny vztahující se k procesnímu postavení pachatelů (*podezřelý*, *obviněný*, *odsouzený*).

Pachatelé trestné činnosti z nenávisti **zpravidla nejsou příznivci krajní pravice**. Dle Štěchové (2001) je mezi pachateli interetnického násilí necelých dvacet procent příznivců krajní pravice, resp. hnutí skinheads. Ještě nižší poměr uvádějí některé zahraniční výzkumy. Zveřejňování etnicity či národnosti pachatelů jakékoli trestné činnosti je dle českého právního řádu nemožné. Ve prospěch tohoto zákazu hovoří dva základní argumenty. Žádný uznávaný sociálně-vědní výzkum neprokázal, že by sklony ke kriminalitě byly vrozené či podmíněné etnicity, resp. biologicky. Kriminální kariéra je podmíněna situačně a je významně ovlivněna procesy socializace. Druhým argumentem je pak samotné určení etnicity v heterogenním středoevropském prostředí, kde jakékoli etnické označení pachatele je nálepkou stanovenou vnějšími aktéry (orgány činnými v trestním řízení, médií, obhájci). Českým specifíkem je pak kategorie národnosti, kterou si dobrovolně volíme, a zpravidla skrze ni vyjadřujeme sounáležitost s určitým jazykovým a kulturním prostředím.

A CO NA TO ZÁKON?

Některé formy násilí z nenávisti jsou postižitelné trestním zákoníkem, hovoříme pak o **trestných činech z nenávisti**. Trestná činnost z nenávisti není trestním zákoníkem přímo definována, existují však takové skutkové podstaty trestných činů, které umožňují stíhat a trestat jednání motivované rasistickou, náboženskou, etnickou, národnostní, třídní nebo jinou podobnou záští.

Podstatou stíhání trestné činnosti z nenávisti je navýšení trestní sazby, která je odsouzenému vyměřována. Toto **navýšení trestní sazby není projevem zvýhodňování obětí** trestné čin-

Překvapivou výpověď v kauze vítkovských žháříů, kteří popálili romskou holčičku Natálku (3), podala skautská vedoucí, s níž jezdil na letní tábory jeden z obviněných Václav Cojocararu (26). ... „Vaška znám jako hodného kluka. Neměl nikdy problémy s ostatními dětmi, ani romskými. Když byl jako vedoucí, měl Romy i ve skupině. Snášel se s nimi, kamarádil s nimi,“ řekla vedoucí skautského oddílu, kam od deseti do 16 let Cojocararu docházel.

Žháři z Vítkova – Měli kamarády i mezi Romy!, ahaonline.cz, 22.5.2010

23 nosti z nenávisti, ale projevem tohoto, že tato trestná činnost má tři důsledky. První důsledek je důsledek v rovině **individuální oběti**, kterou specificky viktimizuje, pro její nezměnitelnou charakteristiku. Druhým důsledkem je útok na **komunitu**, kterou oběť reprezentuje a která velmi intenzivně vnímá své ohrožení, a fakt, že útok může být kdykoli zopakován vůči komukoli se stejnou nezměnitelnou charakteristikou (barva pleti, víra, sexuální orientace atd.). Třetí efekt dopadá na **demokratickou společnost**, neboť jedním z jejích znaků je ochrana před podobnými incidenty.

Trestní zákoník ochranu před násilím z nenávisti pojímá na **třech úrovních** jako:

- součást **základní skutkové podstaty** – nenávistná pohnutka je podmínkou trestnosti. Pokud není prokázána, nejedná se o trestný čin a obviněný je zproštěn obžaloby. Jako příklad uvádíme trestný čin **Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod** (§356 trestního zákoníku).

Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod

(1) Kdo veřejně podněcuje k nenávisti k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo k omezování práv a svobod jejich příslušníků, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(...)

- součást kvalifikované skutkové podstaty – za běžných okolností hrozí obviněnému trestní sazba v určitém rozsahu, pokud je prokázána nenávistná pohnutka, ukládaná trestní sazba se zvyšuje. Jako příklad uvádíme trestný čin **Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci** (§ 352 trestního zákoníku)

§ 352 Násilí proti skupině

(1) Kdo skupině obyvatelů vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu, bude potrestán odnětím svobody až na **jeden rok**.

(2) Kdo užije násilí proti skupině obyvatelů nebo jednotlivci nebo jim vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu pro jejich skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou skutečně nebo domněle bez vyznání, bude potrestán odnětím svobody na **šest měsíců až tři léta**.

(...)

- 24 • a jako **obecnou přítěžující okolnost**, která se aplikuje v situaci, kdy trestný čin byl motivován nenávistí, ale dle trestního zákoníku nelze aplikovat ani základní skutkovou podstatu ani kvalifikovanou.

§ 42 Přítěžující okolnosti

Soud jako k přítěžující okolnosti přihlédně zejména k tomu, že pachatel

(...)

b) spáchal trestný čin ze ziskuchtivosti, z pomsty, z **národnostní, rasové, etnické, náboženské, třídní či jiné podobné nenávisti** nebo z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky

(...)

Nutno podotknout, že současné trestně právní pojetí **není ani ucelené, ani dostačující**. Trestní zákoník víceméně rozeznává pět základních motivů, které považuje za nutné zvlášť stíhat. Jedná se o pohnutku spočívající **v rasistické, národnostní, etnické, náboženské nebo politické zášti**. Z trestněprávní ochrany před násilím z nenávisti tak jsou vynecháni především ti, kteří byli napadeni z důvodu své sexuální orientace či identity, zdravotního stavu či subkulturní příslušnosti.

JAK INFORMOVAT O NÁSILÍ Z NENÁVISTI

- uvádějme incidenty z nenávisti v širším kontextu, vysvětlujeme specifika a zdroje tohoto násilí
- šetřme práva a zájmy obětí, uvědomme si nebezpečí, ale také následnou nechtěnou pozornost, které mohou být po zveřejnění reportáže vystaveni
- respektujeme kulturní odlišnost obětí a možné odlišné prožívání útoku z nenávisti a zprostředkujeme je příjemci/kyni článku s respektem k poškozeným
- odlišujeme incidenty z nenávisti podle jejich společenské závažnosti
- pokusme se najít autoritu, jejíž odsudek incidentu z nenávisti, bude mít vliv na veřejnost

- nespekulujeme o motivu, ale nezastírejme jej
- zvažujeme, zda neuvážená medializace nezasáhne do objasňování trestné činnosti z nenávisti
- aktivně se vyptávejme orgánů činných v trestním řízení na pohnutku takových incidentů, které mají znaky násilí z nenávisti
- nenávistné incidenty sledujeme v delší perspektivě a zprostředkujeme veřejnosti to, jakým způsobem zášť zasahuje do života konkrétních poškozených a komunity, kterou reprezentují
- nebagatelizujeme činnost útočníků
- pokud je to vhodné, uvádějme obecné informace, které mohou prospět obětem nebo osobám ohroženým násilím z nenávisti (bezpečnostní typy, kontakty na pomáhající organizace, informace o zákonných nárocích poškozených)

ZDROJE:

ČÍRTKOVÁ, L. (2004). Forezní psychologie. Plzeň: Aleš Čeněk. • EHRlich, H. J. (2009). Hate Crimes and Ethnoviolence: The History, Current Affairs, and Future of Discrimination in America. Boulder, CO: Westview Press. • Hate Crime Laws. A Practical Guide (2009). Warsaw: OSCE/ODIHR. • HEREK, G. M. BERILL, K. T. (eds.) (1992). Hate Crimes. Confronting Violence Against Lesbians and Gay Men. London: SAGE. • HERCZEG, J. (2008). Trestné činy z nenávisti. Praha: ASPI. • JELÍNEK, J. (2010). Trestní právo procesní. Praha: Leges. • KALIBOVÁ, K. (2010) Jak chránit před násilím z nenávisti. In Kolektiv autorů: Zapomenuté oběti. Násilí z nenávisti a poradenství pro jeho oběti v ČR. Praha: Foundation Remembrance, Responsibility and Future, Kulturbüro Sachsen, In IUSTITIA, • KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. (2005) Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C.H.Beck. • LAWRENCE, F. M. (2002). Punishing hate: bias crimes under American law. Cambridge, MA: Harvard University Press. • McDEVITT, J., LEVIN, J. AND BENNETT, S. (2002). Hate Crime Offenders: An Expanded Typology. Journal of Social Issues, 58: 303–317. • PECHOVÁ, O (2009). Diskriminace na základě sexuální orientace. E-psychologie. Dostupné z: <http://e-psychologie.eu/pdf/pechova.pdf> (cit.15.9.2011). • ŠTĚCHOVÁ, M. (2001). Interetnické konflikty jako důsledek rasové nevráživosti. Praha: IKSP. Dostupné z <http://www.ok.cz/iksp/docs/266.pdf> (cit.15.9.2011). • http://www.sds.cz/docs/prectete/ves_tan2.htm